

Боровик А. В.,
*доктор юридичних наук, доцент,
віце-президент з наукової роботи
Науково-дослідного інституту публічного права
<https://orcid.org/0000-0003-1834-404X>*

РОЛЬ ПРОКУРАТУРИ У ВСТАНОВЛЕНІ ПРАВОСУДДЯ ДРУЖНЬОГО ДО ДИТИНИ В УКРАЇНІ

THE ROLE OF THE PROSECUTOR'S OFFICE IN ESTABLISHING CHILD-FRIENDLY JUSTICE IN UKRAINE

У статті здійснено дослідження ролі прокуратури у встановленні правосуддя дружнього до дитини в Україні. Зауважено, що передумовами впровадження правосуддя дружнього до дитини в Україні стало ряд проблемних аспектів здійснення правосуддя за участю дітей, подолання яких шляхом впровадження в Україні правосуддя дружнього до дитини, в т.ч. зумовлене необхідністю забезпечення ефективної реалізації відповідних міжнародних стандартів цієї сфери. Підкреслено, що особливого значення для впровадження міжнародних стандартів правосуддя дружнього до дитини мають відповідні міжнародні нормативно-правові акти, зокрема, Керівні принципи Комітету Міністрів Ради Європи щодо правосуддя, а на національному рівні основою такого впровадження стали відповідні накази Мініюсту України, МВС, Офісу Генерального прокурора та пілотні проєкти відновлення неповнолітніх правопорушників, залучення психологів та центри надання безоплатної правової допомоги, імплементація міжнародних стандартів правосуддя дружнього до дитини та ін. Узагальнено, що дані НПА містять норми щодо особливого підходу до дітей, які є учасниками проваджень, забезпечення їхніх прав на захист, створення належних умов для дотримання стандартів, які зменшують травматизацію дітей під час юридичних процедур, забезпечення конфіденційності інформації про дитину, а також зменшення негативного впливу правосуддя на психіку дітей і допомогу їм успішній інтеграції в суспільство після «конфлікту із законом». Визначено, що органи прокуратури активно впроваджують міжнародні стандарти правосуддя дружнього до дитини, шляхом низки важливих ініціатив, зокрема, були розроблені Директиви щодо кримінальних проваджень за участю дітей, укладено Меморандум про взаєморозуміння для сприяння впровадженню моделі «Barnahus» в Україні, запущено процес створення спеціальних «зелених кімнат», активно проводяться навчальні заходи, наради та науково-практичні конференції, організовують візити до зарубіжних країн для обміну досвідом, участі органів прокуратури в міжвідомчих програмах, які надають комплексну психологічну, соціальну та правову підтримку дітям, що забезпечує більш ефективний захист їхніх прав та інтересів в рамках правосуддя. Підкреслено, що поряд з цим існує ряд викликів щодо впровадження стандартів правосуддя дружнього до дитини в Україні, подолання яких вимагає комплексних змін, які включатимуть законодавчі реформи, навчання спеціалістів, створення сучасної інфраструктури та підвищення обізнаності суспільства. Лише за умови цілеспрямованої роботи прокуратури разом з іншими інституціями можна забезпечити повноцінне впровадження правосуддя, дружнього до дитини в Україні.

Ключові слова: органи прокуратури, правосуддя дружнє до дитини, права дитини, найкращі інтереси дитини.

The article studies the role of the prosecutor's office in establishing child-friendly justice in Ukraine. It is noted that the prerequisites for the implementation of child-friendly justice in Ukraine were a number of problematic aspects of the administration of justice with the participation of children, the overcoming of which was achieved through the implementation of child-friendly justice in Ukraine, including the need to ensure the effective implementation of relevant international standards in this area. It is emphasized that relevant international regulatory and legal acts are of particular importance for the implementation of international standards of child-friendly justice, in particular, the Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on Justice, and at the national level, the basis for such implementation was the relevant orders of the Ministry of Justice of Ukraine, the Ministry of Internal Affairs, the Prosecutor General's Office and pilot projects for the rehabilitation of juvenile offenders, the involvement of psychologists and centers for the provision of free legal aid, the implementation of international standards of child-friendly justice, etc. It is summarized that these NPAs contain norms on a special approach to children who are participants in proceedings, ensuring their rights to protection, creating appropriate conditions for compliance with standards that reduce traumatization of children

during legal procedures, ensuring the confidentiality of information about the child, as well as reducing the negative impact of justice on the psyche of children and helping them successfully integrate into society after a "conflict with the law." It was determined that the prosecutor's office is actively implementing international standards of child-friendly justice through a number of important initiatives, in particular, the Guidelines on criminal proceedings involving children were developed, a Memorandum of Understanding was concluded to facilitate the implementation of the "Barnahus" model in Ukraine, the process of creating special "green rooms" was launched, training events, meetings and scientific and practical conferences are actively held, visits to foreign countries are organized to exchange experience, and the participation of prosecutor's offices in interdepartmental programs that provide comprehensive psychological, social and legal support to children, which ensures more effective protection of their rights and interests within the framework of justice. It was emphasized that along with this, there are a number of challenges to the implementation of child-friendly justice standards in Ukraine, overcoming which requires comprehensive changes that will include legislative reforms, training of specialists, creation of modern infrastructure and raising public awareness. Only with the purposeful work of the prosecutor's office together with other institutions can the full implementation of child-friendly justice in Ukraine be ensured.

Key words: *prosecutor's offices, child-friendly justice, child rights, best interests of the child.*

Постановка проблеми. Актуальність дослідження ролі прокуратури у встановленні правосуддя, дружнього до дитини, обумовлена необхідністю захисту прав дітей в умовах сучасних викликів, особливо на тлі російсько-української війни. Розробка ефективних механізмів роботи прокуратури з дітьми є не лише відповіддю на вимоги міжнародного права, але й запорукою побудови справедливого суспільства, де права найвразливіших категорій населення будуть гарантовані та захищені. Оскільки, органи прокуратури є ключовою ланкою правової системи, яка контролює дотримання законності, особливо у справах, що стосуються дітей, їхня діяльність впливає на запобігання порушенням прав дітей, притягнення до відповідальності винних, а також захист дітей, які є жертвами чи свідками кримінальних правопорушень.

Аналіз останніх досліджень. Слід зауважити, що дослідження впровадження правосуддя, дружнього до дитини, в Україні у переважній більшості здійснювалося на рівні публіцистичних статей і оглядових матеріалів, що обмежує їхню глибину та наукову цінність. Окремі аспекти ролі прокуратури у встановленні правосуддя дружнього до дитини в Україні досліджено вітчизняним науковцем П.І. Пархоменко у статті «Прокурор в системі правосуддя дружнього до дитини» [1]. Попри значну увагу до цієї теми з боку громадських організацій, правозахисників та міжнародних інституцій, системні наукові дослідження, які б комплексно аналізували нормативно-правову базу, практику роботи органів прокуратури, а також її ефективність, залишаються недостатньо роз-

виненими, що створює прогалини у формуванні цілісної стратегії впровадження правосуддя дружнього до дитини, а також у розробці відповідних практичних рекомендацій для органів державної влади, включаючи прокуратуру. Вважаємо, що наукове дослідження цієї проблеми набуває не лише теоретичного, а й прикладного значення.

Мета статті полягає у дослідженні ролі прокуратури у встановленні правосуддя дружнього до дитини в Україні.

Виклад основного матеріалу. Поняття «правосуддя, дружнє до дитини» розуміється, як: «система правосуддя, яка гарантує повагу та ефективно забезпечення усіх прав дітей, беручи до уваги принципи правосуддя, дружні до дитини, зокрема право на справедливий судовий розгляд, на участь та розуміння судового розгляду, на повагу до особистого та сімейного життя, честі та гідності, із належним урахуванням віку та рівня розвитку дитини» [2]. Як зауважено у Керівних принципах щодо правосуддя, дружнього до дітей (2010 р.) воно «відноситься до систем правосуддя, які гарантують повагу та ефективно здійснення прав усіх дітей на найвищому рівні, беручи до уваги принципи (визначені у) і з належним урахуванням рівня зрілості та розуміння дитини, а також обставин справи» [3]. Дитиноцентризм як ключовий аспект правосуддя дружнього до дитини, має ряд переваг, зокрема: захист дитини від психологічних травм шляхом створення доброзичливого середовища, яке мінімізує негативний вплив юридичних процедур, гарантує дотримання прав дитини, незалежно від її віку, соціального статусу чи інших факторів [13, с. 134].

Отже, правосуддя, дружнє до дитини – це система правосуддя, яка враховує потреби, права та найкращі інтереси дитини і забезпечує участь дітей у процесах правосуддя, захищає їх від повторної травматизації та гарантує справедливе і гуманне ставлення до дитини до, під час і після судового розгляду.

Передумовами впровадження правосуддя дружнього до дитини в Україні стало ряд проблемних аспектів здійснення правосуддя за участю дітей, зокрема до таких передумов можемо віднести наступні:

- формальна спеціалізація ювенальних співробітників правоохоронних органів;
- фактичне неврахування статистичних показників проваджень за участю дітей;
- порядок проведення слідчих дій не враховує необхідність забезпечення інтересів дітей, адже значна кількість слідчих дій, які проводяться за участю дітей здійснюється без участі дитячих психологів;
- низький рівень компетентності законних представників дітей;
- відсутність програм психологічної реабілітації дітей-свідків та жертв кримінальних правопорушень;
- недоліки у діяльність представників системи безоплатної правової допомоги в сфері захисту прав та інтересів дітей;
- репресивний підхід у механізмі притягнення до кримінальної відповідальності неповнолітніх;
- формальний підхід до участі у провадженні представників служби у справах дітей та служби превенції;
- застосування особистих превентивних заходів та заходів щодо ресоціалізації індивідуальної профілактичної роботи по відношенню до дитини тільки після рішення суду;
- окремі види кримінального покарання неадаптовані до особливостей дітей (наприклад, громадські роботи) та ін. [4].

Також, слід зауважити, що в умовах російсько-української війни права та інтереси дитини зазнають значних порушень, адже фізична небезпека та насильство, загроза життю і здоров'я, порушення права на освіту, вимушене переміщення та депортація, розрив сімейних зв'язків, психологічний тиск на дітей та ін. потребують особливої правозахисної ува-

ги, в т.ч. і в межах правосуддя, оскільки війна зумовлює підвищені ризики «контакту дітей із законом» Так за даними онлайн-платформи «Діти війни» (створеної Міністерством реінтеграції разом з Національним інформаційним бюро за дорученням Офісу Президента України) станом на середину листопада 2024 р. починаючи з повномасштабного вторгнення РФ на територію України загинуло 593 дитини, поранено – 1707, зникло – 1939, постраждало від сексуального насильства – 16, депортовано та/або примусово переміщено 19 556 дітей (дані не є точними, оскільки узагальнити інформацію із зони активних бойових дій та тимчасово окупованих територій України немає можливості) [5], понад 1 млн. дітей мають статус внутрішньо переміщених, 1,4 млн. дітей – біженці у зарубіжних країнах [13, с. 135].

Подолання зауважених недоліків захисту прав та інтересів дитини шляхом впровадження в Україні правосуддя дружнього до дитини зумовлене необхідністю забезпечення ефективної реалізації відповідних міжнародних стандартів цієї сфери [15, с. 134].

Основними міжнародними нормативно-правовими актами, які визначають засадничі основи правосуддя дружнього до дитини є: Ер-Рядські керівні принципи (1990 р.), Гаванські правила (1990 р.), Токійські правила (1990 р.), Віденські керівні принципи (1996 р.), Керівні принципи ООН щодо судочинства у питаннях дітей-жертв і дітей-свідків злочинів (2005 р.), Керівні принципи Комітету Міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей (2010 р.), Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи (Рекомендації Rec (2003) 20, Рекомендації CM/Rec (2008) 11, Рекомендації CM/Rec (2010) 1, Рекомендації CM/Rec (2018) 8), Директиви Європейського Парламенту (Директиви 2011/93/ЄС, Директиви 2012/29/EU, Директиви (ЄС) 2016/800), Стратегії Ради Європи з прав дитини на 2022-2027 рр. та ін.

Особливого значення для впровадження міжнародних стандартів правосуддя дружнього до дитини мають Керівні принципи Комітету Міністрів Ради Європи щодо правосуддя дружнього до дітей (далі – Керівні принципи), які є важливим міжнародним нормативно-правовим документом, що визначає ключові засади

гармонізації національних правових систем із міжнародними стандартами захисту дітей [15, с. 133]. Основними положеннями Керівних принципів є: забезпечення найкращих інтересів дитини; гарантія доступу дитини до правосуддя; право дитини брати участь у процесах, які її стосуються; захист від повторної травматизації; адаптація процедур до вікових, психологічних та соціальних особливостей дітей; забезпечення підготовки суддів, адвокатів, прокурорів, слідчих та інших фахівців, які працюють з дітьми та створення спеціалізованих судів або відділів для розгляду справ за участю дітей; гарантування конфіденційності під час розгляду справ, які стосуються дітей; надання психологічної, медичної та соціальної підтримки дітям, які є учасниками судового процесу [6]. Так, Керівні принципи визначають, що «у державах-членах прокурори, якщо це входить до їх компетенції, повинні забезпечити застосування в процесі розслідування підходів, дружніх до дітей» [3].

У 2023 р. Офіс прокурора Міжнародного кримінального суду (далі – ОП МКС) оновив політику залученості дітей у процес розслідування та розгляд міжнародних злочинів жертвами чи свідками яких стали діти, що стало частиною Стратегічного плану МКС на 2023-2025 рр., а також, розробив спеціальні схеми та алгоритми роботи з такими дітьми, оскільки до цього ОП МКС традиційно використовував орієнтований на дорослих підхід розслідування та судового переслідування міжнародних злочинів без врахування вікових та інших ознак різних категорій дітей. Тому, ОП МКС в оновленій політиці наголосив на «необхідності враховувати права дітей залежно від їхніх можливостей, потреб та відповідно до їхніх найкращих інтересів» [6].

На національному рівні повноваження прокуратури в сфері впровадження правосуддя дружнього до дитини закріплено у Наказі Офісу Генерального прокурора «Про особливості виконання функцій прокуратури з питань захисту інтересів дітей та протидії насильству» від 04.11.2020 р. № 509, який прийнято «з метою забезпечення належної організації діяльності органів прокуратури з питань захисту інтересів дітей та протидії насильству» [16, с. 226]. [7]. Так, пн. 3.1. даного наказу визначає, що

«безпосереднє виконання функцій прокуратури щодо захисту інтересів дітей та протидії насильству доручати прокурорам, які мають високі моральні, ділові та професійні якості (ювенальні прокурори)» [8], які здійснюють свої повноваження не тільки у випадку коли дитина перебуває у «конфлікті із законом», але за ситуації «контакту дитини із законом», що на думку П.І. Пархоменко «є дуже важливим кроком при визначенні спеціалізації прокурорів та сфер захисту прав дитини» [1, с. 35].

Наступними етапами впровадження елементів правосуддя дружнього до дитини в Україні стала реалізація таких пілотних проєктів, як:

1. Пілотний проєкт «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення» (Наказ від 21.01.2019 р. № 172/5/10, втратив чинність), який визначав повноваження органів прокуратури в сфері реалізації даної програми, зокрема, залучення неповнолітнього до відновного процесу, контроль за виконанням відповідних рішень, оцінки відповідності неповнолітнього правопорушника критеріям програми, координації взаємодії між сторонами конфлікту, в т.ч. щодо організації процедури медіації [9].

2. Пілотний проєкт щодо залучення психологів до кримінальних проваджень за участю малолітніх, неповнолітніх осіб через регіональні/міжрегіональні центри з надання безоплатної правничої допомоги (Наказ від 07.02.2023 р. № 493/5/67/32), який було впроваджено з метою забезпечення психологічної підтримки та захисту прав дітей під час участі у кримінальному процесі, мінімізуючи ризики вторинної травматизації. В процесі реалізації даного проєкту на органи прокуратури покладається провідна роль у його провадженні, оскільки їхні функції охоплюють нагляд за додержанням законів у процесі досудового розслідування, забезпечення прав дітей, дотримання стандартів, що знижують ризики повторної травматизації, контроль за гуманним проведенням слідчих дій, організацію співпраці з центрами безоплатної правничої допомоги та координацію залучення психологів [10].

3. Пілотний проєкт щодо імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, у практичну діяльність (Наказ від 01.06.2023 р.) розроблений за участі укра-

їнських та міжнародних експертів, Ради Європи, ЮНІСЕФ на основі зауважень Комітету ООН з прав дитини та звітів ОБСЄ. Проект має на меті забезпечити дотримання найкращих інтересів дитини у процесі здійснення правосуддя через впровадження міжнародних стандартів, спрямованих на мінімізацію психологічного впливу, гуманізацію процесуальних дій та забезпечення належного захисту прав і свобод дитини. Проект ґрунтується на таких принципах, як повага до дитини, надання допомоги, уникання повторної травматизації та впровадження відновних і гуманних підходів до дітей, які порушили закон [11]. Основними завданнями органів прокуратури в реалізації даного проєкту є забезпечення законності, дотримання прав дітей та контроль за виконанням міжнародних стандартів у межах кримінального процесу, організація взаємодії та координація дії між слідчими, судами, адвокатами та психологами, контроль за проведенням процесуальних дій, використання дружніх до дитини методів, (наприклад, відеофіксації для уникнення повторних допитів) та використання спеціальних висновків психологів у доказовій базі [12].

За результатами впровадження пілотних проєктів органами прокуратури здійснюється моніторинг результатів та закріплення апробованих механізмів на нормотворчому рівні.

4. Офісом Ради Європи у 2023 р. було розроблено Проєкт Ради Європи «Захист прав дітей під час війни та в післявоєнний період в Україні» у рамках Плану дій Ради Європи для України «Стійкість, Відновлення і Реконструкція» на 2023-2026 рр., який спрямовано «на посилення реагування України на насильство щодо дітей, включаючи сексуальну експлуатацію та насильство над дітьми, в контексті збройної агресії РФ» [8]. Проєкт враховує виклики, пов'язані з війною та спрямований на посилення правового захисту дітей (в т.ч. у зоні активних бойових дій), реабілітацію та соціальну інтеграцію дітей, профілактику порушень прав дітей, запобігання торгівлею людьми і т.д. [14, с. 45]. У межах проєкту Ради Європи органи прокуратури забезпечують інтеграцію міжнародних стандартів у національну правову систему, підвищують довіру до правосуддя у суспільстві, сприяють відновленню справед-

ливості для дітей, які постраждали від війни, що є важливим внеском у розбудову системи захисту прав дитини в Україні, адаптованої до умов збройного конфлікту та післявоєнного відновлення.

Починаючи з 2021 р. заходами з впровадження міжнародних стандартів правосуддя дружнього до дитини з боку органів прокуратури стало:

- розробка Директиви у кримінальному провадженні за участю дітей;
 - укладання Меморандуму про взаєморозуміння з питань сприяння впровадженню моделі «Barnahus» в Україні та початок роботи пілотних Центрів за даною моделлю;
 - створення «зелених кімнат», спеціально обладнаних приміщень для проведення інтерв'ю та опитувань дітей-свідків або потерпілих у кримінальних провадженнях;
 - проведення нарад, круглих столів, науково-практичних конференцій, навчальні візити прокурорів до зарубіжних країн, спільного навчання працівників органів прокуратури, дізнавачів, слідчих, судових експертів та співробітників ДБР, спеціалізоване навчання психологів;
 - формування Реєстрів даних про психологів;
 - участь у міжвідомчих програмах, спрямованих на забезпечення комплексного підходу до захисту дітей, включно з психологічною, соціальною і правовою підтримкою та ін. [4].
- Слід зауважити, що не зважаючи на те, що Україна активно впроваджує стандарти правосуддя дружнього до дитини, є ряд викликів у цій сфері: недостатнє законодавче забезпечення впровадження правосуддя дружнього до дитини (зокрема, частина проєктів носить пілотний характер); відсутність спеціалізованої інфраструктури; недостатній рівень знань дитячої психології у спеціалістів залучених до впровадження правосуддя дружнього до дитини; стереотипне ставлення до дітей-правопорушників; нестача ресурсів для реабілітації та ресоціалізації дітей, які перебувають у «конфлікті із законом»; інституційна недовіра до органів прокуратури; відсутність ефективного комплексного підходу; проблеми з адаптацією міжнародних практик; недостатнє інформування громадськості про перспективи впрова-

дження правосуддя дружнього до дитини та ін [16, с. 227].

Висновки. Передумовами впровадження правосуддя дружнього до дитини в Україні стало ряд проблемних аспектів здійснення правосуддя за участю дітей, подолання яких шляхом впровадження в Україні правосуддя дружнього до дитини, в т.ч. зумовлене необхідністю забезпечення ефективної реалізації відповідних міжнародних стандартів цієї сфери. Особливого значення для впровадження міжнародних стандартів правосуддя дружнього до дитини мають відповідні міжнародні нормативно-правові акти, зокрема, Керівні принципи Комітету Міністрів Ради Європи щодо правосуддя, а на національному рівні основою такого впровадження стали відповідні накази Мінюсту України, МВС, Офісу Генерального прокурора та пілотні проєкти відновлення неповнолітніх правопорушників, залучення психологів та центри надання безоплатної правової допомоги, імплементація міжнародних стандартів правосуддя дружнього до дитини та ін [13, с. 134]. Зокрема, дані НПА містять норми щодо особливого підходу до дітей, які є учасниками проваджень, забезпечення їхніх прав на захист, створення належних умов для дотримання стандартів, які зменшують травматизацію дітей під час юридичних процедур, забезпечення конфіденційності інформації про дитину, а також

зменшення негативного впливу правосуддя на психіку дітей і допомогу їм в успішній інтеграції у суспільство після «конфлікту із законом». Органи прокуратури активно впроваджують міжнародні стандарти правосуддя дружнього до дитини, шляхом низки важливих ініціатив, зокрема, були розроблені Директиви щодо кримінальних проваджень за участю дітей, укладено Меморандум про взаєморозуміння для сприяння впровадженню моделі «Barnahus» в Україні, запущено процес створення спеціальних «зелених кімнат», активно проводяться навчальні заходи, наради та науково-практичні конференції, організовують візити до зарубіжних країн для обміну досвідом, участь органів прокуратури в міжвідомчих програмах, які надають комплексну психологічну, соціальну та правову підтримку дітям, що забезпечує більш ефективний захист їхніх прав та інтересів в рамках правосуддя. Поряд з цим існує ряд викликів щодо впровадження стандартів правосуддя дружнього до дитини в Україні, подолання яких вимагає комплексних змін, які включатимуть законодавчі реформи, навчання спеціалістів, створення сучасної інфраструктури та підвищення обізнаності суспільства. Лише за умови цілеспрямованої роботи прокуратури разом з іншими інституціями можна забезпечити повноцінне впровадження правосуддя, дружнього до дитини в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Пархоменко П.І. Прокурор в системі правосуддя дружнього до дитини. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2024. № 68. С.34-38.
2. Єдині стандарти підготовки фахівців у сфері правосуддя щодо дітей: Схвалено на засіданні Міжвідомчої координаційної ради з питань правосуддя щодо неповнолітніх (протокол №1 від «15» червня 2021 р.). URL: <https://www.unicef.org/ukraine/media/14406/file/Standards%20of%20training%20J4C.pdf> (дата звернення: 01.08.2024)
3. Керівні принципи Комітету Міністрів Ради Європи щодо правосуддя: Комітет міністрів Ради Європи від 17.11.2010 р. URL: <https://rm.coe.int/16804c2188> (дата звернення: 21.08.2024)
4. Шлях до впровадження правосуддя, дружнього до дитини. Проєкт «Боротьба з насильством щодо дітей в Україні, Фаза III». URL: <https://rm.coe.int/presentation-of-child-friendly-justice-methodology/1680a9769d> (дата звернення: 20.08.2024)
5. Діти війни. URL: <https://childrenofwar.gov.ua/> (дата звернення: 11.11.2024)
6. «Їхні голоси мають лунаєти в судовій залі»: Офіс прокурора МКС оновив політику щодо дітей. ZMINA. URL: <https://zmina.info/news/yihni-golosy-mayut-lunaty-u-sudovij-zali-ofis-prokurora-mks-onovyv-polityku-shhodo-ditej/> (дата звернення: 13.08.2024)
7. Про особливості виконання функцій прокуратури з питань захисту інтересів дітей та протидії насильству: Наказ Офісу Генерального прокурора від 01.11.2020 р. № 509. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0509905-20#Text> (дата звернення: 12.08.2024)
8. Захист прав дітей під час війни і в післявоєнний період в Україні. *Офіс Ради Європи в Україні*. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/> (дата звернення: 15.08.2024)

9. Пілотний проект «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення»: Наказ Міністерства юстиції України та Генеральної прокуратури України від 21.01.2019 р. № 172/5/10 (втратив чинність). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0087-19#Text> (дата звернення: 11.08.2024)

10. «Про запровадження та реалізацію пілотного проекту щодо залучення психологів до кримінальних проваджень за участю малолітніх, неповнолітніх осіб через регіональні / міжрегіональні центри з надання безоплатної правничої допомоги»: Наказ Міністерства юстиції України, Міністерства внутрішніх справ України, Офісу Генерального прокурора від 07.02.2023 р. № 493/5/67/32. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0247-23#Text> (дата звернення 01.09.2024)

11. Імплементація міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини – правоохоронці та урядовці підписали спільний документ. Офіс генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/implementaciya-miznarodnix-standartiv-pravosuddya-druznyogo-do-ditini-pravoohoronci-ta-uryadovci-pidpisali-spilnii-dokument> (дата звернення: 07.08.2024)

12. Наказ Офісу Генерального прокурора, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України, Міністерства соціальної політики України «Про запровадження та реалізацію пілотного проекту щодо імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, у практичну діяльність» від 01.06.2023 року № 150/445/2077/5/187. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0150905-23#Text> (дата звернення: 01.08.2024)

13. Свиначенко Ю.П. Шкута О.О. Нормативно-правове регулювання взаємодії оперативних підрозділів з органами дізнання та досудового слідства. Правові новели № 22 Т. 3/2024 С. 131-136. http://legalnovels.in.ua/journal/22-3_2024/23.pdf

14. Свиначенко Ю.П. Шкута О.О. Особливості взаємодії оперативних підрозділів з органами дізнання та досудового слідства. Держава та регіони. Серія: Право, 2024 р., № 1 (83) том 2 С. 42-46. http://law.stateandregions.zp.ua/archive/1-2_2024/9.pdf

15. Шкута О.О. Загальнотеоретичні аспекти криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція»*. 2021. № 49. – С. 132–135. <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc49/30.pdf>

16. Шкута О.О., Пренько Я.О. Спеціально-кримінологічні заходи запобігання кримінальним правопорушенням в місцях несвободи. *Юридичний бюлетень*. 2022. № 26. (3)– С. 223–233. http://www.lawbulletin.oduvs.od.ua/archive/2022/26/26_2022.pdf

Дата першого надходження рукопису до видання: 25.07.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 25.08.2025

Дата публікації: 26.09.2025